

UTJECAJ RELIGIOZNOSTI NA SVAKODNEVNI ŽIVOT

ISTRAŽIVANJE UTJECAJA NEKIH POKAZATELJA RELIGIOZNOSTI NA STAVOVE O RASTAVI BRAKA I KVALITETI BRAČNOG ŽIVOTA KOD ZARUČNIKA

ANKICA BAKOVIĆ¹

SAŽETAK

U radu se obrađuje tema rastave braka i mogućeg utjecaju nedjeljne mise na kvalitetu braka kod bračnih zaručnika katolika u Općini Livno, BiH. Radi usporedbe u radu su navođeni rezultati sličnih istraživanja provedenih u Hrvatskoj. Rezultati analize ukazuju kako 67,6 posto ispitanika se izjašnjava religioznima u skladu sa crkvenim učenjima, 26,8 posto ispitanika smatra se religioznim na svoj način i tek 1,4 posto ispitanika je nesigurno u davanju odgovora. Među najčešćim razlozima rastave braka čak 78,6 posto ispitanika navodi olako shvaćanje braka. Iako se religijska samoidentifikacija pokazala prediktibilnom za određene stavove prema rastavi braka sve navedeno ukazuje kako vjera kod nekih ispitanika koji se deklariraju kao vjernici u skladu s vjerskim učenjima, ipak nema konačnu odluku u njihovoj izgradnji stavova prema rastavi. Ovakvi rezultati dobiveni na uzorku u Livnu mogu izazvati određenu zabrinutost pastoralnih djelatnika i potaknuti ih na promišljanje ovoga problema te, s druge strane ukazuju na pojavu sekularizacije i u Livnu. Generalno, istraživanje pokazuje kako je redovito pohađanje mise usko povezano sa doživljajem Božje zaštite i kvalitetom bračnog života.

Ključne riječi: *rastava, religijska samoidentifikacija, kršćanski identitet, kvaliteta bračnog života, pohađanje mise*

Uvod

Proučavajući znanstvena istraživanja religija i religioznost su u ovo vrijeme postale jako aktualne teme koje zaokupljaju brojne znanstvenike. Sve više se provode empirijska istraživanja sa ciljem utvrđivanja novih religijskih trendova kao i ispitivanje vjerovanja, kako u svijetu, tako i kod nas. Tako može se reći, kako navodi i Jukić u *Budućnosti religije*, danas smo svjedoci dvaju istodobnih, iako nejednako rasprostranjenih procesa: sve jače sekularizacije i sve većeg zanimanja za religiozno. Suvremeni svijet, kaže Jukić, jednako intenzivno živi svoje iskustvo svjetovnosti i religioznosti.

U sociologiji religije postoji opće slaganje o povezanosti društvenih i religijskih promjena. Stoga, pri proučavanju bilo kojih empirijskih podataka prije svega treba imati na umu njihov društveni kontekst (Marinović Jerolimov: 1999, 187-203).

Imajući gore navedeno na umu znanstvenici tvrde kako pri proučavanju religije i religioznosti u Hrvatskoj, a vjerojatno se takva pretpostavka može primijeniti i na stanje u BiH, neophodno je na umu imati razdoblje tranzicije u kojem su se počele događati brojne promjene u odnosu prema religiji i crkvi.

---

¹ Ankica Baković, psihologinja-savjetovateljica, studentica doktorskoga studija Sociologije religije na Fakultetu društvenih znanosti dr. Milenka Brkića, Sveučilište/Univerzitet „Hercegovina“, ankicabakovic@yahoo.com

Zrinščak u svom radu *Razvojne i religijske dvojbe hrvatskog društva* (Zrinščak: 1999, 165-186) spominje neke od značajki socijalnog razvoja hrvatskog društva navodeći rat, tranziciju, pretvorbu, socijalnu diferencijaciju, povećanu nesigurnost, socijalnu ugroženost itd. Dalje u istom radu navodi kako je u tom periodu glavna funkcija Katoličke crkve bila očuvanje nacionalnih i kulturnih vrijednosti hrvatskog naroda. Gledano kroz prizmu političkih događaja nakon 1990-te, pokazatelji religioznosti govore o naglašenoj simboličkoj sposobnosti religije u određivanju grupnog identiteta kao i o trendu revitalizacije religije (Zrinščak: 1999, 165-186). Proučavajući rezultate znanstvenih istraživanja više stručnjaka (Zrinščak: 1999, 187-203) naglašava kako detaljnija analiza podataka pokazuje da povećanje religioznosti u nizu dimenzija nije homogena, već je riječ o različitoj strukturaciji religijskog pripadanja, odnosno da se početna homogena religijska slika „raspršuje“ kada se religioznost promatra iznutra.

Kao primjer toga mogu se navesti rezultati triju istraživanja na reprezentativnom uzorku odraslih građana Hrvatske, koje je provela Dinka Marinović Jerolimov a koji pokazuju kako je u razdoblju tranzicije i velikih promjena u hrvatskom društvu došlo do velikih promjena u konfesionalnoj identifikaciji – zapažen je porast katolika za čak 20% (sa nekadašnjih 70% na 90% stanovnika Hrvatske) što Zrinščak naziva prijelazom iz plurikonfesionalnog u monokonfesionalno društvo (Zrinščak: 1999, 171).

U istoj analizi uočava se i trend porasta religiozne, a smanjenja nereligiozne orijentacije. Taj trend prati i trend povećanja prihvaćanja nekih temeljenih crkvenih vjerovanja, iako u tom prihvaćanju postoji stanovita hijerarhija, odnosno različit stupanj „prihvatljivosti“ pojedinih vjerovanja koji se u sociologiji religije naziva disolucijom dogmatskog sustava i smatra se indikatorom sekularizacije na individualnoj razini (Marinović Jerolimov: 1999,195). Podaci ukazuju i na paralelno postojanje crkvenih i necrkvenih vjerovanja koja kod religioznih ispitanika ukazuju na potrebu istraživanja vrste, odnosno tipova religioznosti koji su prisutni ili dominantni (Marinović Jerolimov: 1999, 198).

1. Polazne pretpostavke

Uzevši u obzir sve navedeno zanimljivo je razmotriti kako su se sve navederne društvene promjene odrazile na poimanje nekih osnovnih stavova vezanih za brak, točnije na poimanje stavova o rastavi braka. Naime, veliki broj istraživanja ukazuje kao je obitelj, barem što se tiče obitelji u Hrvatskoj a čiji rezultati istraživanja su dostupni, visoko vrednovana te u isto vrijeme se može primijetiti i sve veće odstupanje od tradicionalnih kršćanskih vrijednosti, odnosno, mogu se sve više primijetiti znakovi „sekularizacije“ (Pažin i Dugalić: 2010, 1061-1082).

Tako su Pažin i Dugalić (Pažin i Dugalić: 2010, 1063) u prikazu svoga znanstvenog rada išli s ciljem preispitivanja teze je li u Hrvatskoj tijekom posljednjih desetak godina došlo do određenih promjena s obzirom na broj onih koji redovito idu na misu te uočiti kakav je odnos njihove vjerske prakse i razine komunikacije u braku, odnosno, postoji li (ne)uvjetovanost vjerske prakse s oblikovanjem određenih vrednota. Pohađanje mise svakako nije jedini kriterij za prosudbu nečije religioznosti, no, smatraju autori svakako je dobar indikator životnosti Crkve budući je za vjernike katolike pohađanje sv. Mise nedjeljom jedan od najvidljivijih znakova prakticiranja vjere. U našem smo istraživanju stoga ispitali i religioznu samoidentifikaciju sa mogućnostima odgovaranja: nereligiozan, nesiguran, religiozna na svoj način i religiozan u skladu s crkvenim učenjima te čestinu odlazanja na misu sa mogućnostima odgovaranja: nikada, jednom u nekoliko godina, nekoliko puta godišnje, mjesečno ili svaki tjedan. Pretpostavka je bila kako će oni koji se deklariraju religioznim u skladu s Crkvenim učenjima izjašnjavati se i da češće odlaze na misu. Naime, postoje mnoga brojna ranija istraživanja koja su mjerila čestinu odlazaka na misu a jedno od novijih je istraživanje Aufbruch, istraživanje napravljeno u deset tranzicijskih zemalja. Analizirajući rezultate tog istraživanja Hrvatska spada u grupu zemalja gdje preko četvrtine građana sudjeluje u nedjeljnim misnim slavljinama (Pažin i Dugalić: 2010, 1065).

Dalje je bili za pretpostaviti kako će oni koji se deklariraju vjernicima u skladu s učenjima Crkve ujedno češće pohađati misu no, da će i više osjećati duhovnu ispunjenost odlazanjem na misu te da će imati stav kako se sudjelovanje na svetoj misi pozitivno reflektira na bračni život a osnovu za takvom

pretpostavkom nalazimo na osnovu rezultata dobivenih u ranijim istraživanjima rađenima u Hrvatskoj (Pažin i Dugalić: 2010, 1069). Važno je napomenuti kako svakako treba uzeti u obzir i način na koji su pojedina pitanja u različitim istraživanjima postavljena. Tako da bismo mogli raditi usporedbu rezultata sa istraživanjima koji su rađeni u Hrvatskoj u sklopu projekta *Kršćanski identitet* (2008) (Pažin i Dugalić: 2010, 1069) u ovom smo istraživanju postavili jednake tri tvrdnje sa jednakim mogućnostima odgovaranja prema Likertovoj skali od pet stupnjeva od 0 do 4, gdje 0 znači u potpunosti se ne slažem a 4 u potpunosti se slažem (pogledati tablicu 1.).

Tablica 1.: Tri tvrdnje o mogućem utjecaju nedjeljne mise na kvalitetu braka.

1. Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite.
2. Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku.
3. Nedjeljna misa ne utječe bitno na bračni i obiteljski život.

Unutar navedenog projekta u Hrvatskoj ove tvrdnje su bile postavljene onim ispitanicima koji su se izjasnili kao da pohađaju nedjeljnu misu no, budući je naše istraživanje bilo rađeno na ciljanoj populaciji zaručnika, katolika, za vrijeme njihove pripreme za brak ove tvrdnje smo postavili svim našim ispitanicima te budući da nemaju još iskustvo braka ove tvrdnje se više odnose na mjerenje njihovih stavova vezanih za utjecaj nedjeljne svete mise na obiteljski život. Pored navedenog istraživanja Pažina i Dugalića kao jedan komparativ našem istraživanju uzeli smo i istraživanje Džinića i Čičkovića (Džinić i Čičković: 2009,167-191) u kojem je mjeran odnos religioznosti i stavova o rastavi braka.

Cilj navedenoga istraživanja je bio istražiti utječe li, na koji način i u kojoj mjeri religioznost općenito i kršćanska vjera supružnika na život u braku i obitelji, te na njihove stavove o nekim temama iz bračnog i obiteljskog života (Džinić i Čičković: 2009,167).

Na temelju dosadašnjih istraživanja provedenih u Hrvatskoj koji su imali za cilj iste ili slične tvrdnje ispitati u istraživanju Džinića i Čičkovića formirane su polazne pretpostavke istraživanja. Hrvatsko društvo, po istraživanjima popisa stanovništva iz 2011. god., izjasnilo se kao društvo sa raširenim i ukorijenjenom religioznošću sa pripadanja kršćanskoj vjeri oko 86,28 % stanovništva². Ovakvi rezultati nam pokazuju koliko je religioznost prisutna i tradicijski ukorijenjena s tim da u mnogim istraživanjima koja su rađena pokazuje se da samo izjašnjavanje ispitanika da je vjernik svakako ne podrazumijeva i u cijelosti prihvaćanje svih vjerskih učenja. Ovakav raskorak se uglavnom određuje kao „selektivno prihvaćanje kršćanskih moralnih načela“ (Pažin i Dugalić: 2010,1062). Ovdje ponovno možemo primijetiti tragove sekularizacije, u smislu sve većeg odstupanja od tradicijskih uvjerenja, koja zahvaća sve više zemalja.

Mada je Livno relativno mali grad u BiH u kojem veliki broj građana muče osnovni egzistencijalni probelmi, usudili bismo se pretpostaviti kako će se određeni nesrazmjeri između religijske samoidentifikacije i iskazivanja određenih stavova prema rastavi i vrijednostima braka pokazati i na našem uzorku. Tako se možemo složiti sa Petrom Aračićem (1984, 478) koji govoreći o pastoralu obitelji kaže kako vrtooglave promjene u strukturi društvenog života u svijetu uopće stvaraju i nove odnose u svim komponentama i života i obitelji napose. Nadalje, navodi kako u tim procesima nestale su mnoge vrednote, neke su na putu da iščeznu, a nastale su i neke nove te da stvarnost braka i obitelji nije mogla ostati izolirana.

U ovome radu smo željeli upravo provjeriti kakva su shvaćanja mladih zaručnika, odnosno, koliko i da li njihova uvjerenja i stavovi o rastavi braka i važnosti nedjeljne mise su u skladu sa vjerskim učenjima. U analiziranju osnovnih pretpostavki u istraživanju Džinića i Čičkovića o stavovima rastave braka polazilo se od osnovnih „okidača“ koji bi mogli stvarati podlogu za neuspjeh braka i rastavu.

² Izvor: <http://www.jutarnji.hr/katolika-206-000-manje-nego-prije-10-godina--ali-ih-je-i-dalje-najviše--86-28-/1073179/> (17. 12. 2012.), Pristupljeno: 20. ožujka, 2014. Katolika 206.000 manje nego prije 10 godina, ali ih je i dalje najviše: 86,28%, Snježana Pavić

Tako se došlo do petnaest pretpostavki koje najviše mogu doprinijeti rastavi braka (tablica 2.). Također se pokazalo zanimljivim istražiti koliko neke o osnovnih tvrdnji o vrijednosti i nerazriješivosti braka će se pokazati suglasne sa religijskom samidentifikacijom naših ispitanika (tablica 3). Pretpostavka je kako će i kod ove grupe tvrdnji pokazati se točnom teza o tzv. nominalnom i izbornom kršćanstvu u Crkvi, kao i kod one u Hrvatskoj (Džinić i Čičković: 2009,189) . Ista grupa pitanja je bila postavljena, radi mogućnosti uspoređivanja rezultata, i u našem istraživanju sa mogućnostima odgovaranja prema Likertovoj skali od pet stupnjeva od 0 do 4, gdje 0 znači u potpunosti se ne slažem a 4 u potpunosti se slažem.

Tablica 2. Koji od navedenih razloga, prema Vašem mišljenju, najčešće dovode do rastave braka?

1. Olako shvaćanje braka te olako ulaženje u brak i stvaranje obitelji.
2. Prevelika očekivanja od braka.
3. Emancipacija žena.
4. Sve slobodniji svjetonazor s obzirom na spolnost.
5. Nedostatak komunikacije između supružnika.
6. Preljub.
7. Problem alkoholizma ili bilo koje druge ovisnosti.
8. Neslaganje supružnika na području spolnosti.
9. Materijalni i financijski problemi.
10. Manjkavost iskrene vjere i duhovnog života.
11. Nedostatak spremnosti na žrtvu.
12. Nedostatna briga Crkve za brak i obitelj.
13. Zatajena neplodnost bračnog druga.
14. Neslaganje oko broja djece.
15. Prekasno ulaženje u brak.

Tablica 3. Molimo Vas da izrazite stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama:

1. Valjano sklopljen brak u Crkvi je apsolutno nerazrješiv.
2. Brak je uvijek određeni rizik i potrebno je unaprijed računati s mogućnošću rastave.
3. Rastava braka je u nekim slučajevima doista prijeko potrebna.
4. Rastava braka je nešto sasvim normalno.

2. Polazište i cilj istraživanja

U ovom istraživanju našli smo se pred izazovom utvrđivanja odnosa između religijske samoidentifikacije, čestine odlaženja na misu sa grupom tvrdnji prikazanih na skali za ispitivanje stavova o rastavi braka, grupom pitanja o nerazriješivosti braka te značaja nedjeljne mise za obitelj.

Polazište za istraživanje je bila pretpostavka kako, uzevši u obzir već navedena istraživanja, kako će veliki broj ispitanika biti jako liberalan u pogledu rastave braka, općenito te da je rastava sve prisutnija opcija izlaska iz „nezadovoljavajućeg braka“ čak i kod zaručnika. Bez obzira što su naši ispitanici vjernici, odnosno da se izjašnjavaju kao vjernici, mišljenja smo da će se moći vidjeti tragovi sekularizacije čak i kod nas u Livnu. Odnosno, i pored uglavnom tradicijskog odgoja unutar kršćanskih obitelji sve više je prisutnija liberalizacija, odnosno onaj ranije navedeni „raskorak“ između tradicijskog poimanja vjere i uistinu autentičnog življenja vjere na svim područjima života. Džinić i Čičković, čiji smo navedeni rad uzeli kao mjerilo za usporedbu dobivenih rezultat, ovu pretpostavku nazivaju „tezom o prisutnosti nominalnog i izbornog kršćanstva u mjesnoj Crkvi u Hrvatskoj“ te smo i mi u ovom istraživanju mišljenja kako će se ova teza i na ovom uzorku potvrditi. Nadalje, pretpostavka je da će mladi zaručnici, i pored ranije navedenog sve većeg raskorakom između Crkvenih učenja i životne prakse pokazati kako im je odlazak na misu još uvijek važan kao izvor duhovne snage s kojom se lakše nose s svakodnevicom.

Cilj istraživanja je utvrditi kakav je utjecaj nekih pokazatelja religioznosti na stavove o rastavi braka te kakav je utjecaj pohađanja mise na stavove ispitanika o kvaliteti bračnog i obiteljskog života.

3. Metoda istraživanja

U ovom istraživanju je sudjelovalo 71 ispitanika, odnosno 34 djevojke i 37 mladića koji pohađaju tečaj pripreme za brak u župi Livno.

Ispitanici su na anketnom listiću prvo imali mogućnost odgovaranja na osnovna demografska pitanja te je potom uslijedilo pitanje, ranije pojašnjeno, o religijskoj samoidentifikaciji, o čestini odlaženja na misu te su ispitanici imali priliku po modelu likertove skale od 0 (u potpunosti se ne slažem) do 4 (u potpunosti se slažem) da odgovore na set pitanja o stavovima prema rastavi braka, razriješivosti braka te na grupu pitanja o značaju pohađanja mise na bračni život.

Ispitivanje je bilo provedeno na skupini od 71 ispitanika koji pohađa zaručnički tečaj pripreme za brak u župi Livno. Prije samoga ispitivanja ispitanicima je bilo naglašeno da pažljivo pročitaju upute te da nema točnih i netočnih odgovora i da što iskrenije odgovore na sva pitanja. Ispitivanje je trajalo u prosjeku 20 min.

4. Rezultati i rasprava

Iz ranije navedenih redaka jasno je kolika je velika pripadnost vjernika, barem po njihovim iskazima, tradicijski ukorijenjenoj religioznosti. Generalno bi se na osnovu takvih spoznaja moglo zaključiti kako je ujedno i prihvaćanje vjerskih vrijednosti u jednakom postotku prisutno kao i opredjeljenje određenoj vjeri. No, istraživanja ukazuju kako na terenu situacija i nije baš tako linearna.

Naime, neka ranija istraživanja koja su se dotakla i tema iz bračno-obiteljskog života (Džinić i Čičković: 2009, 169-170) zorno pokazuju selektivno prihvaćanje kršćanskih moralnih načela. Odnosno, prema istraživanju „Vjera i moral u Hrvatskoj“ je čak 36,3 posto ispitanika uglavnom opravdava rastavu braka, dok je 36,7 posto ispitanika sklonije zauzeti stav na to pitanje u skladu sa crkvenim naučavanjem a čak ih je 26, 4 posto ostalo neodlučnih (Džinić i Čičković: 2009, 170). Nažalost, u BiH još nismo imali sličnih istraživanja da bismo mogli vidjeti koji je stav ondašnjih stanovnika prema rastavi braka u odnosu na njihovo izjašnjavanje o religioznosti no, svakako prateći izvješća Agencije za statistiku BiH jasno je kako je sve veći broj onih koji se odlučuju za rastavu braka a što je u skladu i sa trendom okolnih zemalja.³

Na našem uzorku ispitanika većina je srednje obrazovanih, 52,1 posto, a zatim slijede oni sa visokom stručnom spremom ili sa još većim stupnjem obrazovanja u postotku od 26,8 posto. Onih sa završenom višom školom je 15,5 posto ispitanika.

Religijska samoidentifikacija je mjerena odgovaranjem na pitanje: „U kojoj se mjeri smatrate religioznom osobom?“. Rezultati istraživanja, pokazuju kako 67,6 posto ispitanika se izjašnjavao religioznima u skladu sa crkvenim učenjima, 26,8 posto ispitanika smatra se religioznim na svoj način i tek 1,4 posto ispitanika je nesigurno u davanju odgovora, što bi na našu populaciju od 71 ispitanika značilo kako je samo jedan ispitanik nesiguran u odnosu na svoju religijsku samoidentifikaciju. Ako ove rezultati usporedimo sa rezultatima istraživanja Džinić i Čičković u ranije spomenutome radu uočit ćemo kako su naši ispitanici pokazali veću religijsku samidentifikaciju i u skladu s učenjima crkve i religioznima na svoj način te kako kod nas niti jedan ispitanik se nije očitovao kao nereligiozan, za razliku od 6,7 posto ispitanika u njihovu istraživanju. Ovakve razlike u rezultatima se

³ Prema podacima Agencije za statistiku BiH, u prva tri mjeseca 2013. godine, u Bosni i Hercegovini sklopljeno je 2.980, a razvrgnuta 343 braka. U usporedbi s istim razdobljem prošle godine, broj sklopljenih brakova manji je za 1,75 posto, a broj razvedenih brakova manji je za 2,83 posto.....Statistika također govori da do razvoda uglavnom dolazi između pete i jedanaeste godine braka. Na ovaj korak muškarci se obično odlučuju između 35. i 40. godine života, a žene između 25. i 29. godine života i to svih društvenih slojeva i svih stupnjeva obrazovanja. U banjalučkom Centru za socijalni rad ističu da se posljednjih godina više razvode mladi bračni parovi. Kao najčešće razloge mladi navode neslaganja naravi, ali nisu rijetki ni slučajevi ovisnosti o alkoholu ili drogama. Izvor: <http://www.republikainfo.com/index.php/izdvojeno/10134-razvedi-me-zavedi-me-u-federaciji-svaki-deseti-brak-završi-razvodom-u-rs-u-svaki-šesti>, Čalić, T. (Pristupljeno, 24. 03.2014.)

jasno mogu objasniti ako se uzme u obzir da su naši ispitanici jedna selekcionirana skupina bračnih zaručnika koji dolaze na zaručnički tečaj u župu.

Istraživanje je pokazalo također kako i muškarci i žene približno podjednaku iskazuju religijsku samoidentifikaciju.

4.1. Pohadanje nedjeljne mise

Pored religijske samoidentifikacije jako se pokazalo indikativnim za dobivanje opće slike o pojedincu kao vjerniku njegova čestina odlaska na sv. Misu. Značaj sudjelovanja na misi proteže se kroz sva Crkvena naučavanja od Drugog vatikanskog sabora (Pažin i Dugalić: 2010,1065) od svih daljnjih naučavanja jasno ističući kako je upravo misa ta koja daje vjerniku duhovnu hranu koja mu pomaže da ustraje u moralnim načelima i vrijednostima što ih promiče Crkva. Analizirajući stvari na ovaj način jasna je pretpotvka kako se očekuje da oni koji češće odlaze na misu imaju shodno tome i stavove o rastavi braka daleko bliskije Crkvenom učenju od onih koji ne pohađaju često misna slavlja. No, nikako ne smijemo zaboraviti kako postoje još u Novom zavjetu opominjanja vjernika zbog ne pridržavanja odlaženja na nedjeljnu sv. Misu. To ne znači da se između kvantitativne dimenzije odlaženja na misu i kvalitativne dimenzije „biti vjernik“ može staviti znak jednakosti no, to je zasigurno jedan od najvljivijih znakova prakticiranja vjere.

Prema rezultatima znanstveno-istraživačkog projekta Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života koje je provedeno u Republici Hrvatskoj 2008. god.od strane Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu, Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku a čiji je voditelj bio prof. Dr. Sc. Pero Aračić u Hrvatskoj, ako se izuzmu prilike kako vjenčanje, pogrebi, krštenja i slično, 10, 3 posto ispitanika se izjasnilo da nikada ne pohađa misu, 13, 9 posto jednom u nekoliko godina, 34,7 posto ide više puta godišnje a 20,2 posto mjesečno i 20,6 posto ispitanika ide na misu svaki tjedan. Uzevši u obzir i neka ranija istraživanja kao što su EVS, 1999. god., Vjera i moral, 1997./1998., Aufbruch, 1997. (Pažin i Dugalić: 2010,1066) evidentna je tendencija pada broja vjernika koji redovito pohađaju svetu misu svakoga tjedna.

U istraživanju Pažina i Dugalića mjereno je utjecaj pohađanja mise na kvalitetu bračnog života na uzorku ispitanika koji već imaju iskustvo braka. Po uzoru na navedeno istraživanje, a imavši u vidu naš uzorak zaručnika, u ovom istraživanju smo mjerili stavove ispitanika o tome koliko po njihovu mišljenju odlazak na sv. Misu utječe na kvalitetu bračnog života.

Rezultati našeg istraživanja ukazuju kako na našem uzorku nema onih koji ne odlaze na svetu misu kao ni onih koji odlaze jednom u nekoliko godina. Nadalje, nekoliko puta godišnje na misu odlazi 25,4 posto, 39,4 posto ispitanika na misu ide jedanput mjesečno a 35,2 posto ispitanika na misu se izjašnjava da ide svaki tjedan.

Naši rezultati zvuče nešto optimističnije nego ranije navedeni rezultati iz RH iz 2008. God. No, opet se mora naglasiti kako je riječ ovdje o selekcioniranom uzorku te samim tim se nameće pitanje da li i koliko vjerski pastoral može biti zadovoljan sa ovakvim rezultatima.

Budući je već ranije navedeno kako je odlazak na misu jedno od ključnih vanjskih pokazatelja vjerske prakse svakako se nameće pitanje koliko autentično vjernici žive svoju vjeru budući je se njih čak 70,2 posto izjasnilo religioznom u skladu sa crkvenim učenjima. Istraživanje je pokazalo kako nema značajnih razlika s obzirom na ovu tvrdnju između muškaraca i žena.

4.2. Percepcija ispitanika o razlozima rastave braka

Budući imamo uzorak ispitanika koji se u velikom broju, 70,2 posto, izjasnio kao religiozan u skladu sa crkvenim učenjima te da do sada nemaju iskustvo braka, za pretpostaviti je kako imaju pozitivne stavove o braku, odnosno negativne o rastavi braka.

Tablica 6: Koji od navedenih razloga, prema Vašem mišljenju, najčešće dovode do rastave braka? (Rezultati u istraživanju Džinić i Čičković, 2009:170, prikazani kurzivom)

Tvrdnje/Odgovori	u potpunosti se ne slažem		ne slažem se		neodlučan/na sam		slažem se		u potpunosti se slažem	
1. Olako shvaćanje braka te olako ulaženje u brak i stvaranje obitelji.	7,1	3,0	10,0	6,1	4,3	8,1	40,0	50,4	38,6	32,4
2. Prevelika očekivanja od braka.	7,1	3,1	22,9	7,3	18,6	13,9	37,1	48,3	12,9	27,4
3. Emancipacija žena.	18,8	10,9	12,5	24,1	32,8	23,8	26,6	30,2	9,4	11,0
4. Sve slobodniji svjetonazor s obzirom na spolnost.	7,4	9,1	10,3	15,3	36,8	21,0	32,4	37,1	13,2	17,5
5. Nedostatak komunikacije između supružnika.	10,3	1,9	7,4	4,6	4,4	9,6	35,3	51,2	42,6	32,7
6. Preljub.	9,9	0,9	8,5	4,2	5,6	8,8	23,9	36,4	52,1	49,7
7. Problem alkoholizma ili bilo koje druge ovisnosti.	10,1	0,9	10,1	3,2	7,2	7,5	34,8	40,5	37,7	47,9
8. Neslaganje supružnika na području spolnosti.	11,4	3,2	14,3	13,2	35,7	26,0	27,1	38,2	11,4	19,3
9. Materijalni i financijski problemi.	9,9	1,0	12,7	5,6	18,3	10,8	39,4	49,4	19,7	33,3
10. Manjkavost iskrene vjere i duhovnog života.	5,7	9,0	8,6	23,0	21,4	20,8	38,6	30,2	25,7	17,0
11. Nedostatak spremnosti na žrtvu.	4,3	2,9	5,8	8,8	15,9	16,1	42,0	48,8	31,9	23,4
12. Nedostatna briga Crkve za brak i obitelj.	17,1	20,0	21,4	31,2	20,0	25,5	30,0	15,8	11,4	7,5
13. Zatajena neplodnost bračnog druga.	9,9	12,5	19,7	27,2	19,7	28,9	14,1	23,3	36,6	8,1
14. Neslaganje oko broja djece.	16,9	9,9	25,4	30,9	33,8	28,8	12,7	32,8	11,3	7,7
15. Prekasno ulaženje u brak.	23,9	19,4	22,5	31,1	33,8	24,1	11,3	17,2	8,5	8,2

Za pretpostaviti je bilo kako će naš ispitanici koji do sada nisu imali iskustvo braka, pa ni rastave, odgovati nešto drugačije od ispitanika iz spomenutog istraživanja koji su imali ta iskustva. Analizirajući rezultate po pojedinim tvrdnjama evidentno je kako čak 78,6 posto ispitanika drži kako je olako shvaćanje braka jedan od najčešćih razloga i rastave braka. U ranije spomenutom istraživanju, koje su proveli Džinić i Čičković, dobiveni su donekle slični rezultati i u gornjoj tablici su označeni kurzivom. U našem istraživanju 50 posto ipitanika smatra kako je razlog rastave braka preveliko očekivanje od braka dok u istraživanju na ispitanicima koji imaju iskustvo braka čak 75,9 posto ispitanika drži kako je ovo razlog rastave braka. Ovakav rezultat može ukazivati na to kako naši

ispitanici procjenjuju da su njihova očekivanja od braka realnija nego što to misle oni koji su već u braku te imaju mogućnost usporedbe svojih ranijih očekivanja i sadašnjeg iskustva braka.

Nakon olakog shvaćanja braka koje zauzima u našem istraživanju prvo mjesto kao razlog rastave braka, na drugom je mjestu nedostatak komunikacije između supružnika sa postotkom od 77,9 posto. Preljub uzrokom rastave braka smatra 76 posto naših ispitanika dok na četvrtom mjestu kao uzrok rastave se navodi nedostatak spremnosti na žrtvu. Odmah iza je je alkoholizam s drugim vrstama ovisnosti sa 72.5 posto ispitanika.

Nije ni zanemariv rezultat da čak 64.3 posto ispitanika smatra kako jedan od uzroka rastave braka jest manjkavost iskrene vjere i duhovnog života te bismo ovaj rezultat mogli povezati sa rezultatom od 41.4 posto ispitanika smatra kako je upravo nedostatna briga Crkve za brak i obitelj jedan od uzroka rastave braka.

Gledano iz kuta sve većeg očekivanja mladih od Crkve da im upravo ona ponudi adekvatnu pomoć u prevazilaženju životnih pa i bračnih nedaća. Ovdje bismo mogli podcrtati potrebu mladih za novim buđenjem Crkve poznatim kao „novaevangelizacija“. Ovakvi rezultati mogu poslužiti svima onima koji se bave bračnim i obiteljskim pastoralom da se još više angažiraju kako bi odgovorili što bolje na potrebe bračnih supružnika.

4.3. Dimenzije uzroka rastave brakova

Faktorskom analizom uz varimax rotaciju estrahirana su četiri faktora, odnosno latentne dimenzije. Zanimljivo je opažanje kako postoji nešto drugačija saturacija čestica na pojedinim faktorima u odnosu na rezultate istraživanja Džinića i Čičkovića.

Naime, u prvom faktoru koji su nazvali „djeca i brak“, pored tvrdnji „neslaganje oko broja djece“, „zatajenja neplodnosti bračnoga druga“, prekasno ulaženje u brak“, „nedostatna briga Crkve za brak i obitelj“ u našem se istraživanju pridružuju i čestice „neslaganje supružnika na području spolnosti“ i „materijalni i financijski problemi“. Ove dvije zadnje tvrdnje se u ranijem istraživanju nalaze u faktoru koji je nazvan „ovisnosti“ no u našem istraživanju tvrdnje koje su činile faktor „ovisnosti“ i faktor „pristup braku i očekivanja“ zajedno čine jedan faktor te smo mu dali takav zajednički naziv. Pod faktorom „permisivnost i emancipacija“ u našem istraživanju se pridružuje i čestica „prevelika očekivanja u od braka“ koja gotovo podjednako zasićuje i predhodni faktor.

Naposljetku, imamo faktor kojeg čine tvrdnje „nedostatak spremnosti na žrtvu“ i „manjkavost iskrene vjere i duhovnog života“ s tim da su u ranijem istraživanju ove čestice bile izostavljene zbog zadovoljavanja uvijeta jednostvne strukture. Ovaj faktor smo nazvali „žrtva i duhovni život“.

Tablica 7. Matrica varimax faktora. Percepcija razloga koji dovode do rastave braka:

Rotated Component Matrix^a

	DJECA I BRAK	OVISNOSTI I PRISTUP BRAKU I OČEKIVANJA	PERMISIVNOST I EMANCIPACIJA	ŽRTVA I DUHOVNI ŽIVOT
Olako shvaćanje braka te olako ulaženje u brak i stvaranje obitelji.	,004	,642	,236	,142
Prevelika očekivanja od braka.	,074	,081	,815	-,120
Emancipacija žena.	,157	,144	,825	,155
Sve slobodniji svjetonazor s obzirom na spolnost.	-,152	,267	,697	,295
Nedostatak komunikacije između supružnika.	,152	,778	,334	,055
Preljub.	,275	,818	-,011	,144

Problem alkoholizma ili bilo koje druge ovisnosti.	,551	,617	,044	,216
Neslaganje supružnika na području spolnosti.	,690	,257	,107	,315
Materijalni i financijski problemi.	,438	,257	-,026	,483
Manjkavost iskrene vjere i duhovnog života.	,167	-,022	,289	,807
Nedostatak spremnosti na žrtvu.	,016	,271	-,027	,805
Nedostatna briga Crkve za brak i obitelj.	,490	,150	,299	,141
Zatajena neplodnost bračnog druga.	,724	,336	-,146	-,002
Neslaganje oko broja djece.	,678	,074	-,085	-,051
Prekasno ulaženje u brak.	,648	-,092	,195	,092

Extraction Method: Principal Component Analysis.
 Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
 a. Rotation converged in 6 iterations.

S dobivenim faktorima na tvdnjama percepcije razloga rastave braka korelirali smo religioznu samoidentifikaciju i čestinu odlazanja na misu kako bismo vidjeli njihov međusobni odnos. Rezultati su prikazani u donjoj tablici.

Tablica 8. Korelacije faktora „razlozi rastave braka“ i religiozne samoidentifikacije i čestine odlazanja na misu:

	DJECA I BRAK	OVISNOSTI I PRISTUP BRAKU I OČEKIVANJA	PERMISIVNOST I EMANCIPACIJA	ŽRTVA I DUHOVNI ŽIVOT
U kojoj se mjeri smatrate religioznom osobom?	-.018	-.073	-.172	.270*
Koliko često odlazite na sv. Misu?	.288*	-.051	.167	.206

*p<0,05

Dobiveni rezultati ukazuju kako ispitanici koji se smatraju religioznima u skladu s Crkvenim učenjima skloni su navoditi kao moguće razloge rastave braka manjkavost iskrene vjere i duhovnog života i nedostatak spremnosti na žrtvu kod bračnih supružnika.

Ispitanici koji češće odlaze na misu, a što je bio i slučaj s rezultatima istraživanja provednog u Hrvatskoj, skloniji su isticati uzroke rastave braka koji čine faktor „djeca i brak“.

4.4. Stavovi ispitanika prema rastavi braka

Naredni rezultati istraživanja ukazuju nam na stavove ispitanika o razrješivosti braka, o tome da li unaprijed računaju s mogućnošću rastave te da li je rastava u nekim slučajevima doista prijeko potrebna kao i koji je njihov stav općenito prema rastavi braka.

U našem istraživanju je važno naglasiti kako ispitanici, za razliku od istraživanja iz Hrvatske, nemaju dosadašnje iskustvo braka, te da se njih 70,6 posto smatra religioznim u skladu s Crkvenim učenjima a njih 27,9 posto religioznim na svoj način. Zanimljivo je spomenuti i to kako je se samo jedan ispitanik ocjenio nesigurnim glede svoje religiozne orijentacije.

Tablica 9. Molimo Vas da izrazite stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama:

Tvrdnje/Odgovori	u potpunosti se slažem	ne slažem se	neodlučan/na sam	slažem se	u potpunosti se ne slažem
1. Valjano sklopljen brak u Crkvi je apsolutno nerazrješiv.	7,0	8,5	11,3	18,3	54,9
2. Brak je uvijek određeni rizik i potrebno je unaprijed računati s mogućnošću rastave.	19,7	38,0	12,7	23,9	5,6
3. Rastava braka je u nekim slučajevima doista prijeko potrebna.	2,8	21,1	16,9	42,3	16,9
4. Rastava braka je nešto sasvim normalno.	38,0	35,2	12,7	8,5	5,6

Iz tabličnog prikaza je jasno vidljivo kako većina ipitanika, dakle njih 73,2 posto, smatra kako je Crkveni brak apsolutno nerazrješiv. U populaciji ispitanika u Hrvatskoj 55,8 posto ispitanika se slaže s ovom tvrdnjom s tim da se 28,5 posto ispitanika ne slaže s ovom njom a 15,7 posto ispitanika nisu sigurni u odgovoru na ovu tvrdnju.

U našem istraživanju 15,5 posto ispitanika se ne slažu s ovom tvrdnjom dok ih 11,3 posto ispitanika nije sigurno u odgovoru na ovu tvrdnju. Istina je, kako navode i Džinić i Čičković (Džinić i Čičković: 2009, 178), da je teško procjeniti jesu li na ovo pitanje ispitanici odgovarali prema objektivnom poznavanju činjenica što je u skladu sa Kanonskim pravom da je brak u svojoj biti razriješi, naravno navodeći iznimne okolnosti, ili su ispitanici odgovarali u skladu s osobnim stavom prema ovom Crkvenom nauku. Ovu dvojbu nam zasigurno mogu pobliže objasniti dobiveni rezultati na ostalim tvrdnjama. Tako istraživanje pokazuje da čak 59,2 posto naših ispitanika smatra kako je rastava u nekim slučajevima doista prijeko potrebna te, s obzirom na specifičan uzorak koji smo imali, značajno veliki broj ispitanika smatra da je rastava nešto sasvim normalno, 14,1 posto, a 12,7 posto ispitanika je neodlučno u odgovoru na ovu tvrdnju. Na našem uzorku je manje izražena pojava „kalkulantskog“ ulaska u brak sa 29,5 posto ispitanika, u odnosu na 41, 0 posto ispitanika na uzorku iz Hrvatske, dok se kod nas čak 57,7 posto ispitanika ne slaže sa tom tvrdnjom.

Ovaj rezultat nam ukazuje kako kod mladih zaručnika koji još nemaju iskustvo braka postoji još svojevrсна idealizirana slika braka u kojeg ulaze dvoje ljudi isključivo iz ljubavi. Barem većina naših ispitanika tako smatra, dok ispitanici koji već imaju iskustvo braka vjerojatno su opterećeniji i financijskom situacijom u obitelji te od tuda može dolaziti ta „kalkulacija“ ulaska u brak. Ovi naši rezultati idu u prilog onome što i Stjepan Kušar naziva „ustuk normativnog pred didaktom činjeničnog“ (Džinić i Čičković: 2009, 177). Odnosno, jasnim postaje jaz kod ispitanika između njihove vjerske samoidentifikacije gdje se očituju vjericima u skladu s Crkvenim učenjima i ne prihvaćanja u potpunosti određenih Crkvenih učenja. Daljnjom obradom smo utvrđivali odnos između mogućnosti rastave braka i dimenzija percepcije o najčešćim uzrocima rastave.

Tablica 10. Korelacija tvrdnji o braku s faktorima „razlozi rastave braka“:

	DJECA I BRAK	OVISNOSTI I PRISTUP BRAKU I OČEKIVANJA	PERMISIVNO I ST EMANCIPACIJA	ŽRTVA I DUHOVNI ŽIVOT
Valjano sklopljen brak u Crkvi je apsolutno nerazrješiv.	-,008	,460**	-,180	,472**

Brak je uvijek određeni rizik i potrebno je unaprijed računati s mogućnošću rastave	,259*	,000	,108	,000
Rastava braka je u nekim slučajevima doista prijeko potrebna.	,064	-,144	,214	,349**
Rastava braka je nešto sasvim normalno.	,014	-,296*	,002	-,192

*p<0.05

**p< 0.01

Tako istraživanje pokazuje da ispitanici koji ističu dimenziju „djeca i brak“ kao najčešće razloge rastave braka ujedno su se najskloniji slagati s tvrdnjom da je brak uvijek određeni rizik i potrebno je unaprijed računati s mogućnošću rastave. Ispitanici koji ističu kao najčešće razloge rastave dimenziju „ovisnosti i pristup braku i očekivanja“ skloniji su se slagati s tvrdnjom da valjano sklopljen brak u Crkvi je apsolutno nerazriješiv. Dimenzija „žrtva i duhovni život „ je u pozitivnoj korelaciji sa tvrdnjama da valjano sklopljen brak u Crkvi je apsolutno nerazriješiv i da rastava braka je u nekim slučajevima doista prijeko potrebna.

4.5. Stavovi o rastavi u odnosu na religijsku samoidentifikaciju

U skladu sa ranijim istraživanjima na ovom području i mi smo također ispitali odnos između stavova o rastavi braka i religijske samoidentifikacije. Pri obradi rezultata je bilo evidentno kako distribucija rezultata nije zadovoljavajuća te da nije bilo moguće izračunati χ^2 test.

Rezultati ukazuju kao oni koji, a što je i u skladu sa rezultatima istraživanja Džinić i Čičković (Džinić i Čičković: 2009, 180), koji se procjenjuju religioznom u skladu sa crkvenim učenjima se u postotku od 75 posto slažu s navedenom tvrdnjom o apsolutnoj nerazriješivosti braka. Važno je napomenuti kako na našem uzorku ima i 16,66 posto onih koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom. Ovdje smo svjedoci jednog nesuglasja između religijske samoidentifikacije i pojedinih životnih uvjerenja. U svom istraživanju Džinić i Čičković (Džinić i Čičković: 2009, 181) ovo objašnjavaju kao mogućnost da određeni broj vjernika ima problema s prihvaćanjem kršćanskog i crkvenog nauka o nerazriješivosti sakramentalnog braka.

Nadalje, dobiveni su i zanimljivi rezultati na osnovu odgovora ispitanika na tvrdnju da brak je uvijek određeni rizik i potrebno je unaprijed računati s mogućnošću rastave budući da je približno podjednak broj ispitanika koji se deklariraju kao religiozni u skladu s crkvenim učenjima odgovorio da se slaže, odnosno ne slaže s ovom tvrdnjom (31,25 posto u odnosu prema 21,04 posto ispitanika) dok ih je čak 12,5 posto bilo neodlučnih. S druge strane, oni koji se deklariraju religioznima na svoj način su se čak sa 63,14 posto ispitanika izjasnili neslaganje sa navedenom tvrdnjom. Ako dobivene rezultate usporedimo s rezultatima istraživanja Džinić i Čičković uvidjet ćemo kako je kod njih odnos upravo obrnut, odnosno, u njihovom istraživanju religiozni u skladu s crkvenim učenjima izjavljuju dominantno neslaganje s ovom tvrdnjom od 50,7 posto ispitanika dok se svega 26,8 posto ispitanika koji su religiozni na svoj način ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Rezultati koje smo mi dobili u našem istraživanju u odgovorima na ovu tvrdnju donekle odudaraju od logike jer za pretpostaviti je kako će oni koji se deklariraju religioznima u skladu s crkvenim učenjima ulaziti u brak „bez računice“ no, pokazalo se kako u našem slučaju određeni broj vjernika ipak ulazi u brak računajući s mogućnošću rastave. Dakle, može se ustvrditi kako i u ovom slučaju „vjera za određeni broj deklariranih vjernika ne utječe bitno kvalitativno na stavove o rastavi i mogućnostima rastave“ (Džinić i Čičković: 2009, 181).

Slijedeća tvrdnja koja je ispitivana je bila da je rastava braka u nekim slučajevima doista prijeko potrebna. Istraživanje pokazuje kako ispitanici koji se smatraju religioznima na svoj način (52,62 posto) kao i oni koji se smatraju religioznima u skladu s crkvenim učenjima (60,41 posto) slažu se s tvrdnjom da rastava braka je u nekim slučajevima doista prijeko potrebna. Ovakav stav je vjerojatno odraz cjelokupne atmosfere u društvu budući se sve više i u medijima govori o nasilju u obitelji te mladi postaju samosvjesniji da nasilje ne treba trpjeti te da uistinu postoje situacije u kojima je rastava nužna.

Rezultati odgovora na tvrdnju da je rastava braka nešto sasvim normalno ukazuju kako ispitanici koji se smatraju religioznima u skladu s crkvenim učenjima u većini se ne slažu sa tvrdnjom da je rastava braka je nešto sasvim normalno (77,08 posto ispitanika). Na isto ukazuju i rezultati u istraživanju Džinić i Čičković (2009, 182) s tim da u našem istraživanju i ispitanici koji se procjenjuju religioznima na svoj način također se dominantno ne slažu sa navedenom tvrdnjom u postotku od 57,88 ispitanika, dok je u njihovom istraživanju postotak nešto niži i iznosi 37,6 posto ispitanika. Nikako se ne smije zanemariti i postotak ispitanika koji se deklarira kao vjernik u skladu s crkvenim učenjima ili kao religiozan na svoj način no ipak smatra kako je rastava nešto sasvim normalno. Taj postotak ispitanika u našem istraživanju iznosi za obje samoidentifikacije oko 15 posto ispitanika. Ovakav rezultat nam još jedanput svjedoči o raskoraku između religijske samoprocjene ispitanika i njihovih stavova o rastavi.

4.6. Utjecaj pohađanja mise na kvalitetu brak

U sklopu istraživanja koje smo proveli nastojali smo ispitati i stavove ispitanika o tome da li pohađanje mise bračnih drugova utječe na njihovu kvalitetu braka. Svjedoci smo kao je utjecaj sekularizma sve jasniji i u našim krajevima. S tim je usko povezana i svijest o osobnom odnosu čovjeka s nadnaravnim bićem gdje nužno i ne mora biti posredovanja od strane neke institucije. Odlazanje na misu je, kako smo i ranije naveli, svakako jedan od najvidljivijih znakova religiozne pripadnosti određenoj vjerskoj zajednici te znakova prakticiranja vjere.

4.6.1. Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite

Rezultati odgovora na tvrdnju da nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite u odnosu na čestinu odlaska na sv. Misu ukazuju kako se ispitanici u značajnom postotku slažu da nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite i to sa 94,11 posto ispitanika koji idu na misu nekoliko puta godišnje, 78,56 posto ispitanika koji idu na misu mjesečno i 100 posto ispitanika koji idu na misu svaki tjedan se slaže sa ovom tvrdnjom, a što je i logično da iz osjećaja Božje zaštite i najredovitije odlaze na misu. Zanimljivo može biti opažanje da među onima koji odlaze na misu mjesečno čak njih 14,28 posto izjavljuje kako se ne slaže s tvrdnjom da misa pruža osjećaj Božje zaštite. Ovakav rezultat može se objasniti time da vjernici koji nemaju osobno iskustvo osjećaja Božje zaštite nisu toliko niti motivirani na tjedne odlaske na misu. Ovdje možemo navesti i objašnjenje što ga iznose Pažin i Dugalić (2010,1065) u svome ranije navedenom radu da se počinje osjećati kako tradicijski osjećaj obveze odlazanja na misu „gubi bitku“ pred naletom sekularizma.

Nadalje, analizom rezultata odgovora na istu tvrdnju o značaju nedjeljne mise kao osjećaja Božje zaštite s obzirom na spol ipitanika evidentno je kako ne postoji značajna razlika u odgovorima između zaručnica i zaručnika. Odnosno, i jedni i drugi u iznimno velikom postotku izjavljuju od oko 90 posto ispitanika izjavljuju kako im nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite.

Također, rezultati našeg istraživanja ukazuju kako ne postoji značajna razlika u odgovaranju na navedenu tvrdnju s obzirom na stupanj obrazovanja te svi ispitanici se slažu sa navedenom tvrdnjom u postotku oko 90 posto. U ranijim istraživanjima se pokazalo kako osobe sa nižim obrazovanjem se nešto više slažu sa tvrdnjom o tome kako nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite no u našem istraživanju se to nije pokazalo. S toga se može zaključiti kako je liturgija kod naših vjernika još uvijek aktualna bez obzira na stupanj obrazovanja.

4.6.2. Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku

U istraživanju smo ispitivali i rezultate odgovora na tvrdnju da nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku, s obzirom na pohađanje sv. Mise. Navedenu tvrdnju se može isčitavati i u smjeru međusobnoga uvažavanja i poštivanja bračnih drugova, kako navode i u svom istraživanju Pažin i Dugalić (2010,1072). Naši rezultati su u skladu s rezultatima odgovaranja na tvrdnju o doživljavanju Božje blizine. Naime, oni ispitanici koji češće pohađaju svetu misu skloniji su tvrditi kako nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku. Tako oni koji nekoliko puta godišnje pohađaju misu slaganje sa ovom tvrdnjom je 62,5 posto, oni koji na misu odlaze mjesečno je 71,42 posto dok oni koji na misu odlaze svaki tjedan slažu s tim da nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku u postotku od 92 posto. Ovakav rezultat ukazuje kako nedjeljna misa ima pozitivan utjecaj na razvoj međuljudske komunikacije u braku. Slični rezultati su dobiveni i u *Europskom istraživanju vrednota (EVS-1999; prema Pažin i Dugalić: 2010,1073)* pri analiziranju odnosa vrjednote vjernosti i pohađanja mise gdje se pokazalo kako je ovaj vrjednota više izražena kod ispitanika koji češće pohađaju misu.

Rezultati analize odgovora na tvrdnju da nedjeljne misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku s obzirom na spol ispitanika ukazuje kako su zaručnice (87,49%) nešto sklonije slaganju sa navedenom tvrdnjom u odnosu na zaručnike (67,55%). Ovakvi rezultati ukazuju kako su žene sklonije osobnu vjeru povezati sa svakodnevnim životom u braku, kako navode i Pažin i Dugalić (2010,1074) u svome istraživanju.

U ranijim istraživanjima se pokazalo kako osobe sa nižim obrazovanjem se nešto više slažu sa tvrdnjom o tome kako nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku (Pažin i Dugalić: 2010,1074) no, u našem istraživanju se to nije pokazalo tako na našem uzorku euharistijska misa i dalje je, za razliku od uzorka u Hrvatskoj, primjerena i za obrazovanije ispitanike.

Budući je utjecaj sekularizacije sve izaženiji u zemljama koje su u tranziciji za pretpostaviti je kako će se slična refleksija pokazati i na rezultatima kod naših ispitanika pri odgovaranju na tvrdnju da nedjeljna misa ne utječe bitno na bračni i obiteljski život. Specifičnog našeg uzorka jest da su zaručnici i da su na tečaju pripreme za brak

4.6.3. Nedjeljna misa ne utječe bitno na bračni i obiteljski život

Istraživanje odnosa tvrdnje da nedjeljna misa ne utječe bitno na bračni i obiteljski život i čestine odlaska na sv. Misu pokazuje kako oni koji na misu odlaze nekoliko puta godišnje (75% ispitanika), te oni koji odlaze mjesečno (51,84 % ispitanika), kao i oni koji na misu odlaze svaki tjedan (68% ispitanika) u iznadprosječnom postotku smatraju kako misa utječe bitno na bračni i obiteljski život. Zanimljivo je prijetiti ne samo jednu nekonzistentnost u odgovaranju, ako uzmemo u obzir polaznu pretpostavku da ispitanici koji češće odlaze na misu ujedno će smatrati kako nedjeljna misa bitno i utječe na njihov život, nego da čak oni ispitanici koji češće odlaze na misu upravo se u većem postotku slažu sa tvrdnjom da misa ne utječe bitno na bračni život. Vjerojatno ispitanici koji idu redovito na misu imaju uvjerenje kako misa ima utjecaja na njihov život, no ipak jedan dio vjernika koji ide na misu mjesečno (37,03%) ili svaki tjedan (24%) ipak smata da odlazak na misu nije presudan u toj mjeri na bračni život. Ako uzmemo odgovaranje na druge tvrdnje može se reći kako vjernici koji češće odlaze na misu ipak drže da je za brak potreban određeni sklop vjerske prakse ali i osjećanja za kvalitet bračni život.

Analizirajući istraživanje *Vjera i moral u Hrvatskoj* uvida se kako se pokazalo da za uspješan brak ispitanici navode: povjerenje (99%), poštovanje i uvažavanje (97,6%), razumijevanje i toleranciju (96,8%) te djecu sa 91,1%.

Budući smo se u našem istraživanju dotakli teme ispitivanja religijske samidentifikacije, nekih stavova o važnosti mise na praktičan život u braku te stavova o rastavi braka zanimljivo nam se učinilo istražiti kako ispitanici, zaručnici, koji još nemaju iskustvo braka, pa tako niti imanja djece, gledaju na važnost

imanja djece u braku. Točnije, procjenjivali smo kakav je stav ispitanika prema tome da li su sreću u braku neophodna djeca.

Zaključak

Rezultati dobiveni u ovom istraživanju, iako dobiveni na selekcioniranom uzorku ispitanika, zaručnika za vrijeme tečaja pripreme za brak, mogu poslužiti kao dobar pokazatelj stavova mladih prema određenim tvrdnjama o značaju utjecaja nedjeljne mise na obitelj kao i o stavovima prema rastavi braka. Među najčešćim razlozima rastave braka čak 78,6 posto ispitanika smatra kako je olako shvaćanje braka jedan od najčešćih razloga rastave braka potom slijedi, nedostatak komunikacije između supružnika sa postotkom od 77,9 posto te preljub je na trećem mjestu sa 76 posto slaganja naših ispitanika dok na četvrtom mjestu kao uzrok rastave nedostatak spremnosti na žrtvu. Alkoholizam s drugim vrstama ovisnosti sa 72,5 posto ispitanika je na petom mjestu uzroka rastave braka. Ovakav rezultat je u skladu sa polaznom pretpostavkom kako su nerealna očekivanja od braka po mišljenju zaručnika jedan od osnovnih razroka i razočaranja u braku koji u konačnici dovode i do rastave braka. Slični rezultati su dobiveni i na ranije spominjanom istraživanju u Hrvatskoj (Džinić i Čičković: 2009, 184).

Na osnovu ovih rezultata može se potaknuti rasprava o tome da li i koliko društvo adekvatno skrbi na pripremi mladih za brak, s posebnim naglaskom na vjersku pripremu za brak. Naime, ne smije se zanemariti rezultat da čak 64,3 posto ispitanika smatra kako jedan od uzroka rastave braka jest i manjkavost iskrene vjere i duhovnog života a 41,4 posto ispitanika smatra kako je nedostatna briga Crkve za brak i obitelj jedan od uzroka rastave braka. Dakle, postavlja se pitanje da li Crkva pruža dostatnu i adekvatnu pomoć mladima za njihovo potpunije življenje braka te da li je pomoć koju Crkva pruža dostatna za uspješno prevazilaženje kriza s kojima se obitelj susreće u svojoj svakodnevnici a imajući na umu kako se navodi i u enciklici *Familiaris consortio* da djelovanje Crkve treba postupno pratiti obitelj u različitim etapama njezina oblikovanja i razvoja.

Rezultati analize rezultata percepcije rastave braka općenito su pokazali, a što je u skladu s pretpostavkom, da oni ispitanici koji se izjašnjavaju religiozno u skladu s Crkvenim učenjima se ujedno i više slažu s tvrdnjom o nerazriješivosti braka u odnosu na ispitanike koji se izjašnjavaju religiozno na svoj način. Ponovno je potrebno naglasiti kako postoji 16,66 posto ispitanika koji se izjašnjavaju vjernicima u skladu s Crkvenim učenjima, odnosno 15,77 posto ispitanika koji se smatraju religiozno na svoj način no svejedno ne prihvaćaju nerazriješivost. Ovdje se ponovno mora potvrditi važnost detaljnog poučavanja i propitivanja zaručnika o ovoj temi od strane pastoralnih djelatnika. Nekada se očito može dogoditi da mladi ulaze u brak računajući i na mogućnost razriješivosti.

Ovome u prilog idu i rezultati dobiveni u odgovaranju tvrdnji kako je već unaprijed potrebno računati s mogućnošću rastave, jer je brak uvijek određeni rizik. Na našem je uzorku je približno podjednak broj ispitanika koji se deklariraju kao religiozni u skladu s crkvenim učenjima odgovorio da se slaže, odnosno ne slaže s ovom tvrdnjom (31,25 posto u odnosu prema 21,04 posto ispitanika) te ih je 12,5 posto bilo neodlučnih. Tako se ponovno može postaviti pitanje valjanosti braka koji se sklapa s određenim računicama. Iako ispitanici koji se smatraju religiozno u skladu s crkvenim učenjima u većini se ne slažu s tvrdnjom da je rastava braka je nešto sasvim normalno (77,08 %) ipak postoji nezamisliv postotak od 14,58% onih koji rastavu braka smatraju sasvim normalnom a još k tomu ih je 8,33% izjasnilo se nesigurno u odgovaranju na ovu tvrdnju.

Generalno, iako se religijska samoidentifikacija pokazala prediktibilnom za određene stavove prema rastavi braka, dakle, 73,2% ispitanika smatra kako je valjano sklopljen brak u Crkvi apsolutno nerazriješiv, 57,7% ispitanika drži kako pri ulasku u brak ne treba računati sa mogućnošću rastave, te 73,2% ispitanika smatra kako rastava nije nešto sasvim normalno. No, ako pogledamo analizirane rezultate u odnosu na vjersku samoidentifikaciju ipak pomalo iznenađuju dobiveni rezultati, pogotovo glede odgovaranja na tvrdnju kako je rastava nešto sasvim normalno. Sve navedeno ukazuje kako vjera kod nekih ispitanika koji se deklariraju kao vjernici u skladu s vjerskim učenjima, ipak nema

konačnu odluku u njihovoj izgradnji stavova prema rastavi. U svome istraživanju, na osnovu dosta sličnih dobivenih rezultata, Džinić i Čičković zaključuju kako se može ustvrditi da „svijest o kršćanskom identitetu ne utječe bitno na stavove o rastavi braka“.

Već u uvodnom dijelu je bilo spomena kako se kod ispitanika u drugim istraživanjima koja su do sada obrađivala temu braka i obitelji te religijske samoidentifikacije pokazao raskol i nedosljednost između stavova s kojima se ispitanici slažu i samog učenja Crkve. Nažalost i u ovom istraživanju je utvrđen sličan raskol, kako kod onih koji se deklariraju religioznima u skladu s Crkvenim učenjima te još više kod onih koji se deklariraju religioznima na sebi svojstven način. Ovakvi rezultati dobiveni na ovakvom selekcioniranom uzorku u Livnu dakako mogu izazvati određenu zabrinutost vjerskih dušobrižnika i pastoralnih djelatnika i potaknuti ih na duboko promišljanje ovoga problema, no, s druge strane evo, i Livno, manji gradić u BiH, barem po stavovima koje ispitanici iskazuju stavlja uz bok gradovima u Hrvatskoj i ostalog dijela Europe u kojima su bila provedena slična istraživanja. Naime, dobiveni rezultati su dosta slični i ukazuju na pojavu sekularizacije u Livnu koja je, možda pod sjenom nekih drugih egzistencijalnih problema koji muče livnjake, ipak se nekako ušuljala.

Ono što svakako ostoje kao pitanje, a i izazov, jest napraviti donekla slično istraživanje na općoj populaciji u našim krajevima i na nešto većem broju ispitanika te svakako se više bazirati na aktualnim problemima koje muče mlade obitelji. Kao jedan od najvidljivijih znakova prakticiranja vjere je svakako odlazak vjernika na svetu misu. Vjernik kroz sudjelovanje u Euharistiji ispunjava osnovne obveze poštivanja dana Gospodnjeg te se ujedno duhovno osnažuje za život u svojoj svakodnevnici. Iz ovoga je logična pretpostavka kako će svakako odlazak na misu imati određene pozitivije refleksije i na stavove o životu u braku.

Ranija istraživanja koja su rađena u nekim dijelovima Europe ukazuju kako dolazi do opadanja onih koji idu redovito na misu. Budući nisu dostupni podaci iz ranijih istraživanjima o tome koliko često vjernici u BiH odlaze na misu nisu dostupni, s imajući na umu kako je naše istraživanje bilo provedeno na selekcioniranom uzorku, teško ga je porediti s rezultatima iz Hrvatske no zanimljivo je pratiti kretanje odnosa rezultata na određenim tvrdnjama.

U istraživanju su ispitanicima bile postavljene tri tvrdnje koje se odnose na na utjecaj pohađanja mise s obzirom na to da pruža osjećaj Božje zaštite, produbljuje međusobnu komunikaciju u braku te da ne utječe bitno na naš bračni i obiteljski život.

Pri analiziranju datih odgovora na tvrdnju da nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite dobiveno je kako 100 % ispitanika koji idu na misu svaki tjedan slaže se s navedenom tvrdnjom. Dosta značajan, no ipak nešto manji postotak je dobiven na istraživanju primjenjenom u Hrvatskoj na općoj populaciji s 92 % ispitanika koji se slažu s navedenom tvrdnjom a na misu odlaze redovito (Pažin i Dugaljić: 2010, 1079). Budući je naše istraživanje primjenjeno na selekcioniranoj skupini ispitanika, vjernika, zaručnika, neke razlike u rezultatima dobivene su i na rezultatima na ostalim tvrdnjama.

Na nevedenoj tvrdnji ne postoji velika razlika u slaganju ispitanika niti s obzirom na spol niti s obzirom na obrazovanje ispitanika. Također se pokazalo kako postoji nešto veći postotak ispitanika koji se slažu da nedjeljna misa produbljuje komunikaciju u braku kod ispitanika koji češće odlaze na misu te kod žena no, kod analize dobivene s obzirom na obrazovanje razlike gotovo da i nema.

Promatrajući rezultate dobivene na trećoj tvrdnji zanimljivo je primjetiti kako čestina odlaska na misu nije toliko povezana sa neslaganjem sa ovom tvrdnjom, kako misa ne utječe bitno na bračni život. Također je potrebno istaknuti zapažanje kako ispitanici i koji ne odlaze na misu redovito, nekoliko puta godišnje, pridaju u velikom postotku (75%) značaj utjecaja mise na brak.

Zaključno analizirajući rezultate dobivene na tvrdnjama koje se odnose na značaj nedjeljne mise vidljivo je kako većina ispitanika nedjeljnoj misi pridaje iznimno važan utjecaj na brak i obitelj s tim da, a što je i logično, uglavnom joj veći značaj pridaju oni koji redovitije odlaze na misu. Zanimljivo je i to što u našem izultstraživanju se pokazalo, u odnosu na rezultate rađene u Hrvatskoj, kako kod naših ispitanika uglavnom ne postoji velika razlika u odgovorima s obzirom na spol ispitanika kao ni

u odnosu na obrazovanje ispitanika. Ovakav rezultat može biti odraz istinski življene i autentične vjere kod naših ispitanika a čemu idu u prilog i rezultati dobiveni na odgovaranju na tvdnju o bitnosti utjecaja nedjeljne mise na bračni život kojeg visoko cijene i oni koji ne pohađaju misu redovito.

Literatura:

1. Aračić, Petar (1984), Pastoral obitelji, *Obnovljeni život*, 39 (1984)br. 6, str. 478-484.
2. Džinić, Ivo i Čičković, Biljana (2009) Religioznost i stavovi o rastavi braka, *Crkva u svijetu*, 44(2009), br.2, , str. 167.-191.
3. Jukić, J. (1991), *Budućnost religije*, Split, Matica Hrvatska
4. Marinović Jerolimov, Dinka (1999.) Religijske promjene u Hrvatskoj od 1989. do 1996. godine, u: Ivan Grubišić i Siniša Zrinščak ur. *Religija i integracija*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 187-203.
5. Pažin, Zvonko i Dugalić, Vladimir (2010.): Utjecaj pohađanja mise na kvalitetu bračnoga života, *Bogoslovna smotra*, 80 (2010) 4. str. 1061-1082.
6. Zrinščak, Siniša (1999)“ Razvojne i religijske dvojbe hrvatskog društva“ *Religija i integracija*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 165-186.

Izvor: <http://www.jutarnji.hr/katolika-206-000-manje-nego-prije-10-godina--ali-ih-je-i-dalje-najvise--86-28-1073179/> (17. 12. 2012.), pristupljeno: 20. ožujka, 2014. Katolika 206.000 manje nego prije 10 godina, ali ih je i dalje najviše: 86,28%, Snježana Pavić

Ankica Baković

THE IMPACT OF RELIGIOSITY ON DAILY LIFE

EXPLORING THE IMPACT OF SOME INDICATORS OF RELIGIOSITY ON ATTITUDES OF FIANCÉ ABOUT DIVORCE AND THE QUALITY OF MARRIED LIFE

SUMMARY

The paper examines topic of divorce and the possible impact of the Sunday Mass on the quality of marriage of fiancé in the municipality of Livno, BiH. For comparison, the paper cited the results of similar studies conducted in Croatia. Results of the analysis indicate that 67.6 percent of respondents identify themselves religious in accordance with the Church's teachings, 26.8 percent of respondents believe they are religious in their own way, and only 1.4 percent is uncertain in giving answers. Among the most common reasons for divorce is light-minded understanding of marriage. Although religiousness showed as being predictable for certain attitudes toward divorce, all of the above indicates that faith in some of the respondents who declare themselves as believers in accordance with religious teachings, though does not make final decision on the construction of their attitudes toward divorce. These results obtained on a sample of Livno may cause some concern of pastoral workers and motivate them to think of this problem and on the other hand point to the emergence of secularism in Livno too. In general, research shows that regular attendance at Mass is closely linked to the experience of God's protection and the quality of married life.

Keywords: *divorce, religiousness, Christian identity, quality of marital life, attending Mass*